

ЗА ЖИВИЯ КОНТАКТ ИЛИ ЗАЩО АКАДЕМИЧНАТА СРЕДА Е ТОЛКОВА ВАЖНА ЗА МЕН

Джем Осман

От 6 март 2020 г. не съм бил в Софийския университет, в буквалния смисъл на това да бъдеш някъде. Личният контакт с преподаватели и студенти ми липсва и това не може да бъде заменено с общуването през технологичните посредници – онова, което е виртуално и илюзорно. Онова, което ни се явява през екрана, не е истинският човек, от който имам нужда, онова на екрана е сянка, отражение на съществуващото.

Университетът и академичната среда за мен са толкова важни и нужни, колкото е и важно и нужно да притежавам душа, за да съм жив изобщо. Университетът заема най-голямо място в моята идентичност и откъсването от академичната среда не ми влияе много добре. Надолу ще обясня защо академичната среда ми е толкова важна, че чак е определяща моята идентичност.

Приятната страна на хуманитарните науки е, че те могат да бъдат практикувани и извън Университета – всяко едно пространство, където има достъп до книги и статии, може да служи прекрасно за академична дейност, в областта на тези дисциплини. На всичкото отгоре, Университетът не е просто самото пространство, самата сграда, изградена от бетон и желязо, а е нещо много отвъд това. Университетът е начин на живот, ценности и приоритети на онези дейности, които те карат да си по-добър, да вървиш към онова, което е съвършено, и да се стремиш именно към онова, което е Благо. Но Университетът е и среда, където може да се общува, да се обменят идеи и знания, да се искат съвети и, естествено, да се срещне човекът с другите хора, за да говорят, да говорят просто нещо – може да са академични теми, може да са и най-профанни, но пак да са насочени към онова, което се изучава.

На 6 март 2020 г. бях в подобна среда и този ден беше изпълнен до късно със среща именно с преподаватели и студенти, защото един много приятен преподавател имаше представяне на книгата си

– всички мои любими хора бяха събрани в една зала. И след тази дата съм лишен от такава среда. Чувствам се, сякаш съм се върнал в онези дни, когато бях ученик в природоматематическата гимназия, където търсех подобна среда – сред ученици, сред учители, но все не я намирах. И винаги казвам – онова, към което се стремях, онова, което търсех в продължение на 5 години в гимназията и така или иначе не можех да го намеря, го открих за 5 дни в Университета.

В гимназията нямаше философия, нямаше история, нямаше персийски език, нямаше латински език, нямаше арабски език – бяха мъчителни дни, мрачни дни. В Университета има философия, има история, има персийски, има латински, има арабски, има всичко онова, от което моята душа има нужда, и най-вече има специалисти и студенти, сред които се чувствам, сякаш съм част от тях, сякаш сме една общност. “Сякаш”, защото не смятам, че съм достоен за това.

Защо казвам, че нямаше философия – не защото не беше включена в програмата?! – Не, естествено беше включена, но това, че нещо е написано на хартия, не означава, че в действителност то е. Не се преподаваше. 40 минути минаваха в общи приказки и лигавщини. Темите, които се въртяха, бяха за това колко са „велики” богомилите, за отпадането на падежите в езика като доказателство за древността на нацията, за това, че българите са най-древният народ на света, за „инструментите”, които учениците си „пипат” редовно и т.н. Това не беше философия. Осъзнавах го тогава, но нямаше какво да променя. Не можех нито да привлека учениците към търсене на знание, нито пък да променя поведението на преподавателите.

Аргументите на учителите бяха готови – „учениците не проявяват интерес, затова не е нужно да се задълбочаваме; учениците са некомпетентни и не се стремят към знания; учениците не четат книги”. Но фактическото повтаряне на онова, което е, не решаваше нито един от проблемите, които имахме в образователната сфера. Аз съм сигурен, че ситуацията е подобна и в другите български гимназии и средни училища, а съм и сигурен, че на повечето места даже е и по-зле.

Винаги се говори за това колко са некачествени учениците, но време е да се говори и за това колко са некачествени самите преподаватели. От онова, което наблюдавах в гимназията, мога да кажа,

че те не следят актуалните академични изследвания по предмета си, публикувани на български и на чужди езици. Учителите не ни препоръчваха статии, нито пък книги и изследвания по дадената тема, която уж трябва да се преподава на нас. Това показва, че те са спрели академично да се занимават със своя предмет след бакалавърската степен и вече не следят академичните издания.

Не се преподаваше в гимназията, а какво се правеше? Първите 10 минути минаваха с профанни рутини, като поздравяване на учениците, проверка на отсъстващите и общи приказки. След това уж започваше вече официално часът, учителят с цялата си церемониалност диктуваше заглавието на урока. Заглавието – тоест темата на урока, границите на онова за което трябва да се говори. След това по различните хуманитарни предмети следваше различна процедура.

Например, по история излизаха един по един няколко ученика, които представяха своите презентации – тоест четяха онова, което е написано върху хвърчащ лист. Цялата информация на този лист в повечето случаи беше комбинация от информацията, която е от учебника, от „Уикипедия“ и от ненадеждни сайтове. Защо? Първо, така се пише по-бързо, вместо да се отива до библиотека и да се търсят книги и статии. И второ, учителят изобщо не даваше препоръчителна литература, която да се използва в презентацията. Защо не се даваше? Казах го вече – те не следят актуалните академични изследвания и най-вероятно, ако тръгне да дава заглавия на книги, те ще са от студентските години на учителя, когато цялата хуманитаристика се разглеждаше принудително през призмата на диалектическия марксизъм.

Аз мисля, че не би трябвало часовете по История и цивилизация да протичат по този начин. Чаках, с търпение чаках някой ден някой от преподавателите по хуманитарните дисциплини да ни преподават, а те предпочитаха да се провежда часът по най-баналния начин и да обвинят учениците, че те не са това, което трябва да са. Но трябва да призная, че новата ни учителка по история в дванадесети клас вършеше работата си доста добре. Тя и преподавателката по Свят и личност бяха тези, с които имаше какво да говоря, и говорехме. Макар и чак в дванадесети клас – доста ценни съвети и знания съм получил от тях – няма да бъда неблагодарникът, който ще отрече това.

Мога съвсем откровенно да заключа – както казват някои византийци – аз в гимназията нямах учители. Нямах омази неунищожима духовна връзка между мен и тези, които гледаха да свършат тези 40 минути и да дадат презентацията за следващия път. В гимназията нямах общността, която открих в Университета. Може би изключение прави учителят ми по математика, който преди да дойде да преподава при нас, е бил доцент в Шуменския университет. Той беше единственият, който успяваше да привлече всички до един, всички, в преподавания материал – математиката, която е скучна по своята природа. Аз съм сигурен, че всеки харесваше математиката, когато той ни преподава. Той ни вдъхновяваше, той беше повече философ от учителя ни по философия и повече разбираше от поезия, отколкото учителя ни по литература. Той ни уважаваше като клас повече от класния ни ръководител. Той беше учителят, единственият учител, който качествено вършеше работата си. Той е Учителят. Може би е Учителят, именно защото е от академичната среда. Защото университетският преподавател, за разлика от гимназиалния, е насочен към изследване, към непрекъснат стремеж към науката и към преодоляване на собствените си недостатъци, той трябва непрекъснато да докаже себе си, той не губи ценните 40 минути с лигавщини.

Може да се каже, че това е природо-математическа, а не хуманитарна гимназия. Но това няма значение, преподаването по природните науки също не беше кой знае колко блестящо. Хуманитарното образование в никакъв случай не бива да бъде пренебрегнато. Но то се пренебрегва, защото нямаме качествени учители. А защо нямаме качествени такива? Това, което виждам у студентите, е много зле. Те минават по някакъв начин своите изпити, без всъщност да знаят нищо. Аз съм сигурен, че повечето от завършилите или продължаващите все още, не са на нужното ниво. Голяма част от тях даже не биха могли да отговорят на елементарни неща като какво е материя при Аристотел. И тези хора завършват, дипломират се и имат правото да преподават в средните училища. Но имат само правото да преподават, не самото преподаване.

Освен доцента по математика, имах и други сериозни вдъхновители. Но те не бяха от гимназията, а бяха пак от академична среда. Проф. Илбер Ортайль, Проф. Джелял Шенгьор и Мурат Бардакчъ. Те

за мен, когато бях в гимназията, бяха колосални фигури, бяха вдъхновители, учители, стимулиращи ме да се стремя към онова, което води към доброто. От техните предавания, статии и книги съм се научил на толкова много неща – история, религия, философия на науката, които учителите в гимназията спестяваха старателно от нас.

Погледнато сега, от Университета, вече идеите и възгледите на някои от тях не биха получили моето одобрение. Например Мурат Бардакчъ, който за мен преди беше една колосална фигура на историка интелектуалец, знаещ арабски, персийски, френски, английски; интелектуалец, който е чел много книги, вдъхновяващ с поведението си и т.н., вече не ми е един от най-приятните интелектуалци. В продължение на няколко години Бардакчъ се превърна от „Интелектуалеца“ в говорител на управляващата партия в Турция. От търсещ конфронтация с невежеството, се превърна в човек, който изцяло пренебрегва европейската култура и даже я атакува по грозен начин.

Относно Проф. Шенгьор – признат учен на световно ниво. Той е този, който непрекъснато се стреми към нови знания, но вече у него не харесвам онези деструктивни изказвания, неуважаването на традицията, които в бунтарските ми времена звучаха по-привлекателно. Идва ми вповече неговият атеизъм и свръх-рационализъм. Непрекъснато издига в култ природните науки, противник на философията след Сократ, противник на религиите, любител на Ницше, нарича Хегел “шарлатанин”. С всички тези негови възгледи не мога да се съглася изобщо. Но все пак той остава в моята памет като човека, имащ огромна библиотека и владеещ множество западни езици. Винаги ме е вдъхновявал непрекъснатият му стремеж към знанието и широката му обща култура.

Проф. Илбер Ортайлъ – докторант на великия османист Халил Иналджък. Той е първият от тези тримата, когото познавам от предавания по история, от популярни статии и книги, още когато бях на 15-годишна възраст. Неговото спокойствие, знанията му и уважението му към европейската и към ориенталската култура винаги са ме впечатлявали. Човек, който може да преведе на момента даден исторически документ и текст от латински, от френски, от осmano-турски, от руски, от немски; и той е човек, интересуващ се от персийска поезия. Има огромно влияние върху мен при изграждането на моята

личност. В своите възгледи е доста умерен, не е склонен към сляпо следване на политиката на господстващата партия, както Бардакчъ. Умее да контролира своите страсти и да намери винаги „златната среда“ между Европа и Ориента. Може би все още има огромно влияние върху мен със своето цивилизовано поведение и богатата обща култура.

Когато бях ученик в гимназията, те бяха моите учители, а не онези, които със своята мързеливост не ни преподаваха, не ни вдъхновяваха. Но срещнах на живо своите учители едва в Софийския университет, едва когато станах студент. И не само учителите, но и всичко, което ме привличаше към себе си – философия, история, знания по религия, персийска поезия, голяма библиотека с книги.

Помня много добре в 11-ти клас – имахме философия и нищо не ни се преподаваше, и аз реших сам да действам. Покрай един мой съученик започнах да се интересувам от философията на екзистенциалистите. Търсех информация и за Платон и за Аристотел през Интернет, но нямах никаква идея коя от информациите ще е достоверна и коя не. Отидох до библиотеката, за да търся техни книги. Намерих „Държавата“ на Платон, но „Метафизика“ на Аристотел я нямаше и библиотекарките ми бяха казали, че Аристотел изобщо няма такава книга! Намерих книги на Ницше, Сартр, Камю.

Ето, вече в Университета, имаме и библиотека, откъдето можем да намерим търсените книги, но тя също беше затворена, заради коронавируса. Въобще всичко, от което душата ми имаше нужда, беше затворено, отдалечено и забранено.

Тази епидемична ситуация отне всичко – и библиотеката, и контакта с преподавателите, и контакта със студентите – всичко. Почти всеки ден отивам до „Еконт“, за да получа поръчаните от мен книги, и те учудено ме питат какво правя с толкова много книги, дали ги колекционирам. Не, чета ги, намерих в Университета Учители, които да ме насочат кои книги да чета – онова, от което имах нужда в гимназията. Вече имам Учители.

Надявам се, от октомври нещата да се върнат към нормалния си ред, защото дистанционното обучение не е най-приятният начин да общувам с преподавателите и студентите. Липсва ми живото преподаване на Павел Павлович, на Георги Каприев, на Олег Георгиев,

на Цочо Бояджиев, на Петър Ангелов, на Александър Николов и на много други ценни специалисти, на много други истински Учители.

1. 07. 2020 г.

гр. София